

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
Εργαστήριο Μικροδιδασκαλίας
Τομέας Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.
Παράρτημα Μακεδονίας της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΟΜΟΣ Β'

25 χρόνια
Παιδαγωγική Εταιρεία
Ελλάδος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
24, 25, 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2006

Επιμέλεια
Δημήτριος Χρ. Χατζηδήμου
Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Πελαγία Αντ. Στραβάκου
Κωνσταντίνος Δ. Χατζηδήμου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Αριθμός Εκτύπωσης: 1140

ISBN 978-960-343-947-9

© 2007

Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.
Κων. Μελενίκου 5, Τ.Κ. 546 35, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.208.540, Fax 2310.245.541
Web: <http://www.kyriakidis.gr>

Αθήνα:

Ενωση Εκδοτών Βιβλίου Θεσσαλονίκης,
Κεντρικό Αρσάκειο Μέγαρο, Στοά του Βιβλίου,
Πεσμαζόγλου 5, Τ.Κ. 105 64
τηλέφωνο και fax: 210.32.11.097

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτηρας απαγορευτικής των προσβολών της. Πάντως, κατά το Ν. 2121/1993 και τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, (ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια εκδότη.

Βασίλειος Οικονομίδης

Οι φοιτητές κρίνουν την πρακτική άσκηση: μελέτη περίπτωσης 205

Σοφία Αργυροπούλου

Αξιολογικές παρατηρήσεις των φοιτητών για το πρόγραμμα της «Διδακτικής Μεθοδολογίας και Πρακτικής Άσκησης» στο Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1995 – 1998 215

13^η Ομάδα Εργασίας: Σχολική Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Ενηλίκων**Δημήτρης Χατζηδήμου, Πέλα Στραβάκου, Μαρίνα Κουγιουρούκη**

Οι κατ' οίκον εργασίες από την πλευρά των μαθητών του δημοτικού σχολείου: μία εμπειρική προσέγγιση..... 227

Αναστάσιος Κοντάκος, Σταματίνα Κιούση

Σχολική κουλτούρα και νομοθετικό πλαίσιο του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος..... 237

Αθηνά Σιπητάνου, Ελένη Σαμαρά

Ερευνητικά δεδομένα για τη Δια βίου μάθηση στην Ελλάδα (1990-2005)..... 245

Μιχάλης Γλαμπεδάκης

Οι εκπαιδευτές ενηλίκων στην Ελλάδα και η εκπαίδευσή τους..... 255

Μαρία Αναγνωστοπούλου, Ευαγγελία Κανταρτζή

Οι επιδόσεις των μαθητών/τριών του δημοτικού σχολείου στη γραπτή έκφραση..... 263

Αικατερίνη Χρυσάφκη, Αναστασία Παμουκτσόγλου

Γυναίκες στελέχη της εκπαίδευσης: ισότητα ευκαιριών και επαγγελματική αποτελεσματικότητα..... 273

Νικόλαος Μάνεσης

Διαφοροποιήσεις των αντιλήψεων των μελλοντικών δασκάλων για την ισότητα των δύο φύλων: η συμβολή του μαθήματος «Εκπαίδευση και Φύλο» στο Π.Τ.ΔΕ. του Πανεπιστημίου Πατρών 285

14^η Ομάδα Εργασίας: Ερευνητικές παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις**Πάνος Πολυχρονόπουλος**

Προς μία Παιδαγωγική του Εμπράκτου Λόγου 295

Κώστας Μάγος

«Τα “δεκατέσσερα μάτια” του ερευνητή»: η αξιοποίηση της πολυμεθοδικής προσέγγισης στην εκπαιδευτική έρευνα 303

Αναστασία Παπαδοπούλου

Η αξιοποίηση της ποιοτικής έρευνας για την αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων: το παράδειγμα των Νέων Ελληνικών της Α' και Β' τάξης των Τ.Ε.Ε. 311

Γιάννης Καλαϊτζίδης

Οι απόψεις των δασκάλων για την εκπαιδευτική έρευνα 323

Βασίλειος Οικονομίδης

Οι φοιτητές κρίνουν την πρακτική άσκηση: μια μελέτη περίπτωσης

Η προβληματική της έρευνας

Η Πρακτική Άσκηση (Πρ. Άσκ.), η απόκτηση σχολικής εμπειρίας από τους μελλοντικούς αποτελεί μία βασική και ενδιαφέρουσα πτυχή της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, ιδιαίτερα των δασκάλων και των νηπιαγωγών (Χατζηδήμου, 2000: 85-92). Γι' αυτό και στα προγράμματα σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων που εκπαιδεύουν τους μελλοντικούς νηπιαγωγούς καταλαμβάνει ιδιαίτερο χώρο, καθώς ανήκει στην κατηγορία των υποχρεωτικών για την απόκτηση του πτυχίου μαθημάτων. Σε γενικές γραμμές ο σκοπός της Πρ. Άσκ. σε όλα τα Τμήματα είναι κοινός: η μεγαλύτερη δυνατή σύνδεση των φοιτητών με την εκπαιδευτική διαδικασία και η εξάσκησή τους στη διαχείριση και διδασκαλία της σχολικής τάξης. Παρά τη γενική συμφωνία για τη σκοποθεσία της Πρ. Άσκ. κάθε Τμήμα την οργανώνει ανάλογα με την επάρκειά του σε σχετικό διδακτικό προσωπικό, τη γενικότερη δομή και φιλοσοφία του προγράμματος σπουδών του και, γενικά, με βάση την ιδιαίτερη επιστημονική φυσιογνωμία του. Παρατηρείται, λοιπόν, μία αρκετά μεγάλη ποικιλία όσον αφορά τη χρονική διάρκεια, τη δομή και οργάνωση, τα μοντέλα επίβλεψης, τους χώρους εφαρμογής, την ένταξή της στο πρόγραμμα σπουδών, ακόμα και την ονομασία της Πρ. Άσκ. ανάμεσα στα ελληνικά Παιδαγωγικά Τμήματα που εκπαιδεύουν τους μελλοντικούς νηπιαγωγούς (Σταμέλος, 1999: 167-173· Κιτσαράς, 2001: 384-385· Ντολιοπούλου, 2005).

Στη χώρα μας η σχετική συζήτηση αφορά κυρίως θέματα σχετικά με τη σύνδεση θεωρίας και πράξης, τις επιμέρους επιδιώξεις και τα μοντέλα εφαρμογής της Πρ. Άσκ. (Κοσσυβάκη, 2003· Παπακωνσταντίνου, 1994· Φιλίππου & Καϊλα, 1994· Σταμέλος, 1999: 160-173· Αντωνίου, 2002: 349-358). Η έρευνα σχετικά με τις απόψεις και τις στάσεις των στην Πρ. Άσκ. δεν έχει αναπτυχθεί αρκετά. Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί δείχνουν ότι οι φοιτητές αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα και τα οφέλη από όλες τις μορφές Πρ. Άσκ. και επιθυμούν την αύξηση της χρονικής της διάρκειας και της συνεργασίας τους με τους επιβλέποντες καθηγητές (Καϊλα & Ανδρεαδάκης, 1994· Δασιού, κ.ά., 1995· Ταρατόρη & Κουγιουρούκη, 2001· Κυρίδης, κ.ά., 2005· Ντολιοπούλου, 2005)

Στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Π.Ε.) του Πανεπιστημίου Κρήτης η Πρ. Άσκ. (Διδακτική Άσκηση, όπως ονομάζεται στο πρόγραμμα σπουδών) εκτείνεται σε 5 εξάμηνα και δομείται σε 3 Επίπεδα. Η παρακολούθησή της είναι υποχρεωτική για τους φοιτητές και το κάθε Επίπεδο είναι προαπαιτούμενο του επόμενου. Η Πρ. Άσκ. διεξάγεται 1 ημέρα (διαφορετική για κάθε επίπεδο) κάθε εβδομάδα καθ' όλο το εξάμηνο. Στο Επίπεδο I (προσφέρεται στο Δ' εξάμηνο σπουδών) οι φοιτητές κατά τετράδες παρακολουθούν 5-6 ημέρες την εκπαιδευτική διαδικασία σε Νηπιαγωγεία του Ρεθύμνου. Στο Επίπεδο II (Γ' έτος) κάθε Τετάρτη οι φοιτητές κάθε τετράδας διδάσκουν εναλλάξ ανά ζεύγη από 2 ώρες (το ήμισι του διδακτικού ωραρίου) ο καθένας επί 5 φορές και άλλες 5 παρακολουθούν τους συμφοιτητές τους. Στο Επίπεδο III (Δ' έτος) κάθε φοιτητής διδάσκει ολόκληρο το διδακτικό ωράριο επί 2 φορές και άλλες 6 παρακολουθεί τους συμφοιτητές του. Έτσι, οι φοιτητές επισκέπτονται συνολικά κάθε εξάμηνο τα Νηπιαγωγεία 5-6 φορές στο Επίπεδο I, 10 φορές στο Επίπεδο II και 8 φορές στο Επίπεδο III. Οι υπόλοιπες εβδομάδες

καλύπτονται με εργαστηριακές ασκήσεις. Την επίβλεψη των Πρ. Άσκ. αναλαμβάνουν οι διδάσκοντες παιδαγωγοί του Τμήματος συνεπικουρούμενοι από νηπιαγωγούς που αποσπώνται στο Τμήμα από την Α/θμια Εκπαίδευση (Ζαχαρενάκης, 1994· Μετοχιανάκης, 2002).

Η έμφαση που αποδίδεται στο ρόλο της Προσχολικής Εκπαίδευσης, οι αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του Νηπιαγωγείου (Ολοήμερο Νηπιαγωγείο, εισαγωγή διαθεματικής προσέγγισης), η επί πενταετία ενασχόλησή μας με την Πρ. Άσκ. του Π.Τ.Π.Ε., οι συζητήσεις μας με τους φοιτητές και τους άλλους εμπλεκόμενους σε αυτήν, μας οδήγησαν στο σχεδιασμό μιας ευρύτερης προσπάθειας αξιολόγησης της Πρ. Άσκ. του Τμήματος μέρος της οποίας αποτελεί η εργασία αυτή.

Σκοπός της έρευνάς μας είναι ο εντοπισμός των απόψεων των φοιτητών του Τμήματός μας για την Πρ. Άσκ. Πιο συγκεκριμένα, θέλουμε να εξετάσουμε τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με τη σημασία της Πρ. Άσκ., τη θέση της στο πρόγραμμα σπουδών, την προσφορά, τις αδυναμίες, και τις ανάγκες βελτίωσής της.

Το δείγμα και η μεθοδολογία της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας προέρχεται από τον πληθυσμό των τριτοετών και τεταρτοετών φοιτητών του Π.Τ.Π.Ε. του Παν/μίου Κρήτης, οι οποίοι έχουν παρακολουθήσει τα δύο απαιτητικότερα Επίπεδα (II, III) της Πρ. Άσκ. του Τμήματος και, επομένως, έχουν σαφέστερη γνώση των σχετικών θεμάτων από τους φοιτητές των μικρότερων ετών.

Για τη διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών σχετικά με την Πρ. Άσκ. κατασκευάσαμε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου αποτελούμενο από δύο μέρη (Βάμβουκας 1988). Στο πρώτο μέρος συλλέγονται πληροφορίες για τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων της έρευνας (έτος σπουδών, βαθμολογίες στην Πρ. Άσκ. και σε μαθήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας, ενδιαφέρον για την εισαγωγή τους, τις σπουδές στο Τμήμα και για την εξάσκηση του επαγγέλματος του νηπιαγωγού, διαβάθμιση των εμπειριών τους από την Πρ. Άσκ.) που ενδεχομένως επηρεάζουν τις απόψεις τους. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται ερωτήσεις-δηλώσεις τύπου κλίμακας Likert σχετικές με τη δομή και οργάνωση της Πρ. Άσκ. (σημαντικότητα, θέση στο πρόγραμμα σπουδών, προσφορά, αδυναμίες, ανάγκες βελτίωσης) και σχετικές με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές στις διδασκαλίες τους (εφαρμογή προγράμματος Νηπιαγωγείου, διδακτικών αρχών και μεθόδων, σχεδιασμός και διεξαγωγή της διδασκαλίας, έλεγχος των νηπίων, ανατροφοδότηση από καθηγητές, νηπιαγωγούς, συμφοιτητές κ.ά.). Κάθε υποκείμενο καλείται να επιλέξει για κάθε δήλωση το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας που τον εκφράζει χρησιμοποιώντας μία κλίμακα πέντε διαβαθμίσεων, (0 = Διαφωνώ απολύτως, 1 = Διαφωνώ, 2 = Δεν είμαι βέβαιος/η, 3 = Συμφωνώ, 4 = Συμφωνώ απολύτως). (Στην εισήγηση αυτή, λόγω του περιορισμένου χώρου, θα παρουσιάσουμε τις απόψεις των φοιτητών μόνο για τη δομή και οργάνωση της Πρ. Άσκ. και θα τις συζητήσουμε με τη βοήθεια μόνο των ελληνικών ανάλογων ερευνών). Το ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από σύντομη επιστολή που ενημέρωνε τα υποκείμενα για το σκοπό της έρευνας και τη διασφάλιση της ανωνυμίας της συμμετοχής του. Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε σε πιλοτική εφαρμογή με 10 φοιτητές, διορθώθηκε και επιδόθηκε στην τελική μορφή του το Μάιο 2006 (με την ολοκλήρωση των Πρ. Άσκ.) σε 210 τριτοετείς και τεταρτοετείς φοιτητές από τους οποίους συγκεντρώθηκαν 158 ερωτηματολόγια (ποσοστό επιστροφής (75,2%). Ακολούθησε η κωδικοποίηση των ερωτη-

ματολογίων και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων τους με το πρόγραμμα SPSS (ver. 11.0).

Τα αποτελέσματα της έρευνας

Οι φοιτητές του δείγματός μας θεωρούν ως κυριότερο σκοπό της Πρ. Άσκ. ($M=3,57$, $S.D.=0,59$) την επαφή και εξοικείωση τους με τη σχολική τάξη και ακολουθούν η σύνδεση των θεωρητικών πανεπιστημιακών μαθημάτων με τη σχολική πράξη ($M=3,05$, $S.D.=0,78$) και η πλήρης διδακτική-επαγγελματική προετοιμασία των φοιτητών ($M=2,85$, $S.D.=1,03$).

Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι απόψεις των φοιτητών σχετικά με τα οφέλη που αποκομίζουν από την Πρ. Άσκ., όπως φαίνονται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1. Μέσοι όροι (M) και τυπικές αποκλίσεις (SD) των απόψεων των υποκειμένων για τα οφέλη τους από την Πρακτικής Άσκησης.

Οφέλη των φοιτητών από την Πρακτική Άσκηση	M.	S.D.
Διδακτική-παιδαγωγική κατάρτιση	3,00	0,84
Σύνδεση θεωρητικών γνώσεων με τη σχολική πράξη	3,00	0,73
Καλύτερη γνώση των νηπίων και των αναγκών τους	3,47	0,67
Καταπολέμηση του άγχους τους στη σχολική τάξη	3,18	0,85
Ανάπτυξη αυτοπεποίθησης για τη διδακτική τους ικανότητα	3,20	0,77
Καλύτερη κατανόηση του προγράμματος σπουδών του Νηπιαγωγείου	3,16	0,68

Από τη μελέτη του Πίνακα 1 φαίνεται ότι οι φοιτητές είναι πεπεισμένοι για τα πολλαπλά οφέλη που προκύπτουν από την Πρ. Άσκ. Θεωρούν ότι ωφελούνται κυρίως στην εξοικείωσή τους με τη σχολική τάξη (γνώση νηπίων, ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και αποβολή του άγχους) και ακολούθως σε θέματα διδασκαλίας (γνώση του προγράμματος του Νηπιαγωγείου, διδακτική κατάρτιση, σύνδεση θεωρίας και πράξης).

Οι φοιτητές έχουν την άποψη ότι η Πρ. Άσκ. είναι σημαντικότερη από άλλα μαθήματα του Τμήματος ($M=2,91$, $S.D.=0,99$) και ενδιαφέρονται πολύ για τη βαθμολογία τους σε αυτήν ($M=3,11$, $S.D.=0,83$). Συμφωνούν για τη σημαντικότητα των Επιπέδων II ($M=3,13$, $S.D.=0,84$) και III ($M=3,28$, $S.D.=0,82$) της Πρ. Άσκ., ενώ δεν είναι βέβαιοι για τη σημαντικότητα του Επιπέδου I ($M=2,13$, $S.D.=0,98$).

Παρά το ενδιαφέρον που της αποδίδουν, οι φοιτητές δεν είναι βέβαιοι για το αν η Πρ. Άσκ. ανταποκρίνεται στις προσδοκίες που είχαν γι' αυτήν πριν τη διεξαγωγή της ($M=2,26$, $S.D.=0,95$). Πρόκειται για αποτέλεσμα που δείχνει απογοήτευση των φοιτητών ή ματαιώση των προσδοκιών τους από τους όρους διεξαγωγής της Πρ. Άσκ. και οδηγεί στην αναζήτηση των παραγόντων που την επηρεάζουν αρνητικά.

Οι φοιτητές συμφωνούν ότι αρνητική είναι η επίδραση της οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται για τους ίδιους η Πρ. Άσκ. στα Επίπεδα II και III (για διδακτικά μέσα και παιδαγωγικό υλικό) ($M=3,39$, $S.D.=0,86$) και το περιορισμένο χρονικό διάστημα που βρίσκονται στα Νηπιαγωγεία ($M=2,85$, $S.D.=0,98$). Τείνουν να θεωρήσουν ότι η έλλειψη σύνδεσης των θεωρητικών μαθημάτων με τη σχολική πράξη ($M=2,49$, $S.D.=0,98$) και η ελλιπής συνεργασία των φοιτητών με τους επιβλέποντες καθηγητές ($M=2,45$, $S.D.=1,08$) επιδρούν επίσης αρνητικά. Αντίθετα, δεν είναι βέβαιοι αν η έλλειψη συνεργασίας των φοιτη-

τών με τις αποσπασμένες νηπιαγωγούς ($M=2,01$, $S.D.=1,22$) ή με τις νηπιαγωγούς των Νηπιαγωγείων άσκησης ($M=2,13$, $S.D.=1,15$) επηρεάζουν αρνητικά την Πρ. Άσκ.

Ιδιαίτερα όσον αφορά τη σύνδεση των θεωρητικών στην πλειονότητά τους πανεπιστημιακών μαθημάτων με τη σχολική πράξη οι συμφωνούν σχεδόν απολύτως ότι μόνο τα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής (που έχουν χαρακτήρα άμεσης πρακτικής εφαρμογής: μουσική, ψυχοκινητική, εικαστικά) τους βοηθούν στην Πρ. Άσκ. ($M=3,51$, $S.D.=0,75$). Συμφωνούν επίσης για τη βοήθεια που λαμβάνουν από τα μαθήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας ($M=3,17$, $S.D.=0,85$) και Ψυχολογίας ($M=2,89$, $S.D.=0,76$). Εμφανίζουν, ακόμα, τάση προς ελαφρά συμφωνία για τη βοήθεια που αντλούν στις Πρ. Άσκ. από τα υπόλοιπα μαθήματα Παιδαγωγικής ($M=2,53$, $S.D.=0,94$), ενώ είναι αβέβαιοι για την βοήθεια που αντλούν από τα μαθήματα Κοινωνιολογίας ($M=1,71$, $S.D.=0,88$). Τέλος, θεωρούν ότι δε βοηθούνται στην Πρ. Άσκ. από τα μαθήματα άλλων επιστημών (π.χ. φιλολογία, φιλοσοφία, στατιστική κ.ά., $M=1,48$, $S.D.=0,85$).

Το ζήτημα της συνεργασίας τους με τους άλλους εμπλεκόμενους στην Πρ. Άσκ. φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερα τους φοιτητές γι' αυτό και συμφωνούν με την ανάγκη αύξησης της συνεργασίας με τους επιβλέποντες καθηγητές ($M=3,23$, $S.D.=0,76$), τις νηπιαγωγούς των Νηπιαγωγείων άσκησης ($M=2,90$, $S.D.=0,90$) και τις αποσπασμένες στο Τμήμα νηπιαγωγούς. Αντίθετα, δε φαίνεται να είναι βέβαιοι ότι χρειάζεται στην επίβλεψη της Πρ. Άσκ. να συμμετέχουν και μη παιδαγωγοί διδάσκοντες άλλων μαθημάτων, όπως ψυχολογίας, γλώσσας, αισθητικής αγωγής κ. ά. ($M=2,32$, $S.D.=1,03$).

Οι φοιτητές τείνουν να συμφωνήσουν με τις προτάσεις χρονικής επέκτασης της Πρ. Άσκ. εξασφαλίζοντας περισσότερο χρόνο για διδασκαλία των φοιτητών στα Νηπιαγωγεία ($M=2,81$, $S.D.=1,01$) και διεξαγωγής της και σε άλλους χώρους προσχολικής αγωγής, όπως παιδικοί σταθμοί κ.ά. ($M=2,41$, $S.D.=1,02$). Δεν είναι όμως βέβαιοι για το αν θα πρέπει η Πρ. Άσκ. να μην αποτελεί αυτόνομο μάθημα αλλά να εντάσσεται είτε στο πλαίσιο των μαθημάτων Διδακτικής Μεθοδολογίας ($M=1,90$, $S.D.=1,09$) είτε να αποτελεί πρακτικό μέρος των μαθημάτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Αισθητικής Αγωγής κ.ά. ($M=1,97$, $S.D.=1,07$). Αντίθετα, όπως αναμενόταν, θεωρούν απολύτως αναγκαία την οικονομική υποστήριξή τους για τις ανάγκες της Πρ. Άσκ. ($M=3,62$, $S.D.=0,62$).

Συζήτηση – Προτάσεις

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας κύριος σκοπός τη Πρ. Άσκ. κατά τους φοιτητές πρέπει να είναι η εξοικείωσή τους με τη σχολική τάξη, ώστε να είναι σε θέση να εμπλέκονται αποτελεσματικά στη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. Η εξοικείωση πρέπει να έχει την έννοια της κριτικής προσέγγισης που οδηγεί στην ανάλυση και τροποποίηση πτυχών της σχολικής πραγματικότητας και όχι την έννοια της άκριτης προσαρμογής, που οδηγεί στην αναπαραγωγή και διατήρηση δεδομένων τρόπων παιδαγωγικής δράσης και δεν επιτρέπει τον πειραματισμό και την ανανέωση (Κοσσυβάκη, 2003). Η εξοικείωση αυτή υποβοηθείται αλλά είναι ευρύτερη από τη διδακτική τους κατάρτιση και την εφαρμογή των γνώσεων που αποκομίζουν από τις σπουδές τους στη σχολική πράξη. Είναι θετικό ότι οι φοιτητές διαπιστώνουν ότι η Πρ. Άσκ. συμβάλλοντας στην εξοικείωσή τους με τη σχολική τάξη επιτυγχάνει τους σκοπούς της (Δασιού κ.ά. 1995' Ντολιοπούλου, 2005' Κυρίδης κ.ά. 2005).

Το έντονο ενδιαφέρον και η μεγάλη σημασία που αποδίδουν οι φοιτητές στην Πρ. Άσκ. και στη βαθμολογία τους σε αυτήν έχει διαπιστωθεί και από άλλες έρευνες (Ντολιοπούλου, 2005· Κυρίδης κ.ά. 2005). Ερμηνεύεται από τα οφέλη που θεωρούν ότι αντλούν από την Πρ. Άσκ. και από το γεγονός ότι η διδακτική-παιδαγωγική τους κατάρτιση και η εξοικείωση με τη σχολική πράξη βοηθάει τους φοιτητές στην αναζήτηση εργασίας σε ιδιωτικούς Παιδικούς Σταθμούς και Νηπιαγωγεία. Η υψηλή βαθμολογία στην Πρ. Άσκ. θεωρείται μία καλή ένδειξη για τη διδακτική ικανότητα ενός πτυχιούχου που αναζητά εργασία και η δοκιμαστική διδασκαλία είναι ο τρόπος με τον οποίο ο ιδιώτης εργοδότης επιλέγει τον εκπαιδευτικό.

Είναι φυσικό, επομένως, οι φοιτητές να θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικά τα Επίπεδα II και III της Πρ. Άσκ., ενώ δεν είναι βέβαιοι για τη σημαντικότητα του Επιπέδου I. Η άποψη αυτή ερμηνεύεται ως εξής: Στα δύο τελευταία Επίπεδα οι φοιτητές επισκέπτονται περισσότερες ημέρες τα Νηπιαγωγεία (συγκριτικά με το Επίπεδο I) και κάποιες από αυτές διδάσκουν οι ίδιοι. Θεωρούν, λοιπόν, ότι όσο πιο ενεργά εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία (σχεδιασμός, οργάνωση, διεξαγωγή διδασκαλίας, διεύθυνση σχολικής τάξης) τόσο περισσότερο ωφελούνται από την Πρ. Άσκ. Το εύρημα αυτό δεν οδηγεί στην απόρριψη του Επιπέδου I, αλλά στην ανάγκη αύξησης των επισκέψεων στα Νηπιαγωγεία και συστηματικότερης ανάλυσης των παρατηρούμενων διδασκαλιών (Παπαδοπούλου, 1999: 178-179). Άλλωστε, σε σχετική έρευνα φοιτητές που παρακολουθούσαν το Επίπεδο I διατύπωσαν θετικές απόψεις για το έργο που συντελείται σε αυτό, για τα οφέλη από την παρατήρηση, επισημαίνοντας και την ανάγκη περισσότερων επισκέψεων στα Νηπιαγωγεία (Μετοχιανάκης, 2002).

Ιδιαίτερα μας προβληματίζει το γεγονός ότι οι φοιτητές, αν και αναγνωρίζουν τη σημασία της, δεν έχουν διαμορφώσει άποψη για το αν η Πρ. Άσκ. ανταποκρίνεται στις προσδοκίες που είχαν γι' αυτήν πριν τη διεξαγωγή της. Η κριτική στάση των φοιτητών για την Πρ. Άσκ. εμφανίζεται και στην έρευνα της Ντολιοπούλου (2005). Όμως, ούτε σε εκείνη την έρευνα ούτε στη δική μας είχαν εκ των προτέρων εντοπιστεί οι σχετικές προσδοκίες των φοιτητών πριν τη διεξαγωγή της Πρ. Άσκ., κάτι που πρέπει να ερευνηθεί. Η μη ανταπόκριση στις προσδοκίες των φοιτητών ενδεχομένως να οφείλεται σε ασαφείς προσδοκίες (Δασιού κ.ά. 1995), σε υψηλές προσδοκίες, σε δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τις διδασκαλίες τους, σε παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη διεξαγωγή της Πρ. Άσκ. ή και σε συνδυασμό των παραπάνω. Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής εντοπίζουμε την αρνητική επίδραση παραγόντων σχετικών με την οργάνωση της Πρακτικής Άσκησης.

Η οικονομική επιβάρυνση των φοιτητών, η περιορισμένη χρονική διάρκεια της Πρ. Άσκ., η ελλιπής συνεργασία των φοιτητών με τους επιβλέποντες καθηγητές, η ελλιπής σύνδεση των πανεπιστημιακών μαθημάτων με τη σχολική πράξη έχουν εντοπιστεί ως αρνητικοί παράγοντες για την Πρ. Άσκ. και από άλλες έρευνες (Ντολιοπούλου, 2005· Κυρίδης κ.ά. 2005). Ο περιορισμένος αριθμός των συνολικών ημερών άσκησης στο Νηπιαγωγείο δεν επιτρέπει στους ασκούμενους φοιτητές να εντοπίσουν, να αναλύσουν τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε αυτό, να γνωρίσουν τις δυνατότητες και τις ανάγκες των νηπίων, να εφαρμόσουν πραγματικά διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης (π.χ. σχέδια project) που απαιτούν άνεση διδακτικού χρόνου. Περιορίζονται, λοιπόν, σε διδακτικές προσεγγίσεις πτυχών ορισμένων θεμάτων που διδάσκονται την περίοδο εκείνη στο Νηπια-

γωγείο χωρίς να συνδέουν τη δική τους διδασκαλία με όσες προηγήθηκαν ή έπονται, προσπαθώντας ταυτόχρονα να διευθύνουν μια σχολική ομάδα της οποίας τις ιδιαιτερότητες αγνοούν. Η ανάπτυξη επαγγελματικής κουλτούρας από το φοιτητή καθίσταται ομοίως προβληματική.

Οι φοιτητές και σε άλλες έρευνες εντόπισαν τη δυσαρμονία μεταξύ των πανεπιστημιακών μαθημάτων και της σχολικής πράξης (Ζαχαρενάκης, 1994· Καΐλα & Ανδρεαδάκης, 1994· Δασιού κ.ά., 1995· Ντολιοπούλου, 2005). Η σύνδεση της θεωρίας με τη σχολική πράξη είναι από τα «κλασικά» ζητήματα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, που δε μπορεί να συζητηθεί εδώ (Τσιάκαλος, 1986· Σταμέλος, 1999: 79-88). Ακόμα, είναι αναμενόμενο οι φοιτητές λόγω της απειρίας και του άγχους τους να επιζητούν τον εφοδιασμό τους από τα πανεπιστημιακά μαθήματα με άμεσα εφαρμόσιμες στο Νηπιαγωγείο ιδέες και πρακτικές. Δεν πρέπει, όμως να ξεχνούν ότι σκοπός των σπουδών τους δεν είναι μόνο η κατάρτισή τους σε μεθόδους και πρακτικές διδασκαλίας, αλλά η ευρύτερη παιδαγωγική συγκρότηση που τους εξοπλίζει με σαφείς γνώσεις για τους παράγοντες και τις συνθήκες αγωγής, τους τρόπους προσέγγισης της γνώσης και τους βοηθάει να αναπτύσσουν ιδέες και πρακτικές που ανανεώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία (Παπαδοπούλου, 1999: 161· Μπίκος, 1998· Αντωνίου, 2002:318-321· Παπακωνσταντίνου, 1994). Είναι προφανές, λοιπόν, ότι πολλά από τα πανεπιστημιακά μαθήματα ένεκα της σκοποθεσίας και του περιεχομένου τους (π.χ. Φιλοσοφία, Ιστορία Αγωγής κ.ά.) δε συμβάλλουν άμεσα στην Πρ. Άσκ., αλλά επηρεάζουν το φοιτητή βοηθώντας τον να διαμορφώσει τρόπους σκέψης και μορφές συμπεριφοράς που καθοδηγούν τις επιλογές του στη σχολική πράξη. Είναι, πάντως σαφές ότι όλοι οι διδάσκοντες θα πρέπει να μη ξεχνούν ότι απευθύνονται σε μελλοντικούς νηπιαγωγούς και να συνδέουν κατά το δυνατόν τα μαθήματά τους με θέματα της προσχολικής ηλικίας και αγωγής.

Η ελλιπής συνεργασία των φοιτητών με τους επιβλέποντες καθηγητές οφείλεται και στην περίπτωση του Π.Τ.Π.Ε. στο μικρό αριθμό διδασκόντων παιδαγωγών κι στον αντίστροφα μεγάλο αριθμό των φοιτητών. Αποτελεί σύνηθες εύρημα στις σχετικές έρευνες (Ζαχαρενάκης, 1994· Καΐλα & Ανδρεαδάκης, 1994· Ντολιοπούλου, 2005) και σημαντικό πρόβλημα, αφού οι φοιτητές δικαιολογημένα ζητούν να κατευθύνονται στις διδασκαλίες τους από εκείνους που τους διδάσκουν σχετικά και τους αξιολογούν. Προβληματίζει επίσης το γεγονός ότι οι φοιτητές δεν είναι σίγουροι για το αν η ελλιπής συνεργασία με τους εμπλεκόμενους νηπιαγωγούς επηρεάζει αρνητικά την Π. Άσκ., καθώς έχει επισημανθεί ο σημαντικός ρόλος τους (Χρυσοφίδης, 1994· Δασιού κ.ά., 1995).

Ο εντοπισμός των αρνητικών παραγόντων κάνει ερμηνεύσιμες τις σχετικές απόψεις των φοιτητών για τη βελτίωση της Πρ. Άσκ., που εντοπίστηκαν και από άλλους ερευνητές (Δασιού κ.ά. 1995· Ντολιοπούλου, 2005). Το γεγονός ότι δεν έχουν διαμορφώσει άποψη για την περίπτωση η Πρ. Άσκ. να παύσει να είναι αυτόνομο μάθημα και να αποτελέσει μέρος άλλων μαθημάτων ίσως ερμηνεύεται από το ότι αυτό το μοντέλο δεν είναι γνωστό στους φοιτητές οι οποίοι πριν το αποδεχθούν ή το απορρίψουν προβληματίζονται αρκετά. Επίσης η πρότασή τους για διεξαγωγή της Πρ. Άσκ. και σε άλλους χώρους προσχολικής αγωγής (Ντολιοπούλου, 2005) ερμηνεύεται από το ότι αποτελούν πιθανούς χώρους εργασίας.

Η έρευνα αυτή οδηγεί στα ακόλουθα κύρια συμπεράσματα:

- Οι φοιτητές του Π.Τ.Π.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης θεωρούν ως κύριο σκοπό και

ωφέλεια της Πρ. Άσκ. την εξοικείωσή τους με τα νήπια και τη σχολική πράξη και ακολούθως την παιδαγωγική και διδακτική τους κατάρτιση.

- Οι φοιτητές θεωρούν ως πολύ σημαντικό μάθημα την Πρ. Άσκ., ιδιαίτερα τα επίπεδα στα οποία διδάσκουν, αλλά δεν είναι βέβαιοι για το αν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες που είχαν γι' αυτήν πριν τη διεξαγωγή της.
- Περισσότερο υποβοηθούνται στην Πρ. Άσκ από τα χαρακτηριζόμενα ως «πρακτικά» μαθήματα, από τα μαθήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας και Ψυχολογίας κατά φθίνουσα κατάταξη.
- Κυριότεροι αρνητικοί παράγοντες για την Πρ. Άσκ. είναι η μικρή χρονική της διάρκεια, η οικονομική επιβάρυνση των φοιτητών και η έλλειψη συνεργασίας με τους επιβλέποντες καθηγητές. Οι κυριότερες προτάσεις των φοιτητών για τη βελτίωση της Πρ. Άσκ. στοχεύουν στην αντιμετώπιση των συγκεκριμένων αρνητικών παραγόντων.

Η ερευνητική δεοντολογία επιβάλλει τον περιορισμό της εφαρμογής των συμπερασμάτων της έρευνάς μας μόνον σε ό,τι αφορά την Πρ. Άσκ. του Π.Τ.Π.Ε. του Παν/μίου Κρήτης, αφού ερευνήσαμε τις απόψεις φοιτητών μόνο του Τμήματος αυτού και μόνο για την Πρ. Άσκ. στο συγκεκριμένο Τμήμα. Μερικά από τα κύρια συμπεράσματά μας συμφωνούν με αντίστοιχα ανάλογων ερευνών με διαφορετικά δείγματα φοιτητών δείχνοντας ότι γενικά οι φοιτητές-μελλοντικοί εκπαιδευτικοί προβληματίζονται για την Πρ. Άσκ. και αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα στη διεξαγωγή της. Με αυτούς τους περιορισμούς οι προτάσεις που διατυπώνονται αφορούν την Πρ. Άσκ. του Π.Τ.Π.Ε. του Παν/μίου Κρήτης, αλλά κινούνται σε ένα γενικότερο πλαίσιο ιδεών που μπορεί να διέπει την Πρ. Άσκ.

- Πρέπει να αυξηθεί ο χρόνος άσκησης των φοιτητών στα Νηπιαγωγεία, ώστε να εξοικειωθούν καλύτερα με τη σχολική πράξη. Βέβαια, ο μικρός αριθμός των Νηπιαγωγείων του Ρεθύμνου σε συνδυασμό με τον μεγάλο αριθμό των φοιτητών δυσκολεύει την ικανοποίηση αυτής της πρότασης. Ακόμα, σε κάθε περίπτωση χρονικής επέκτασης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη γενικά το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος και οι υποχρεώσεις των φοιτητών που προκύπτουν από αυτό. Ίσως η εφαρμογή εναλλακτικών μορφών Πρ. Άσκ., όπως η μικροδιδασκαλία (Χατζηδήμου, 1997· Ταρατόρη, 1991· Καψάλης & Βρεττός, 1989) βοηθήσει να αντιμετωπισθούν ορισμένα ζητήματα.
- Χρειάζεται να ενισχυθεί ο αριθμός του διδακτικού προσωπικού του Τμήματος με παιδαγωγούς, οι οποίοι θα μπορούν να αναλαμβάνουν και την επίβλεψη των Πρ. Άσκ. Με την εμπλοκή περισσότερων διδασκόντων-παιδαγωγών στην Πρακτική Άσκηση θα βελτιωθεί η αναλογία επιβλέποντος καθηγητή: φοιτητών με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο χρόνος για συνεργασία μεταξύ τους.
- Είναι αναγκαίο να επιχειρηθεί η οικονομική ενίσχυση των ασκούμενων φοιτητών μέσω της αναζήτησης σχετικών προγραμμάτων, ώστε να αντιμετωπισθεί ένας σημαντικός αρνητικός για την Πρ. Άσκ. παράγοντας.
- Τα μαθήματα Διδακτικής Μεθοδολογίας χρειάζεται να αυξηθούν και να διαφοροποιούνται κατά γνωστικό αντικείμενο, ώστε οι φοιτητές να καταρτίζονται καλύτερα σε θέματα Διδακτικής.
- Οι διδάσκοντες να δίνουν έμφαση στις δυνατότητες εφαρμογής των γνώσεων που μεταδίδουν στους φοιτητές στη σχολική πράξη, όπου αυτό είναι δυνατό. Αυτό δε σημαίνει ότι τα μαθήματα πρέπει να εκπέσουν σε έναν άκρατο πρακτικισμό και σε απλή κα-

τάρτιση των φοιτητών σε άμεσα εφαρμόσιμες τεχνικές. Αντίθετα, προτείνεται μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση και την εμπειρική τεκμηρίωση των μεταδιδόμενων γνώσεων, να παρουσιάζονται στους φοιτητές ή να σχεδιάζονται από κοινού ενδεικτικές εφαρμογές στη σχολική πράξη.

- Η έρευνα για την αξιολόγηση της Πρακτικής Άσκησης πρέπει να συνεχιστεί με τον εντοπισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τις απόψεις των φοιτητών, τη διερεύνηση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά τις διδασκαλίες τους και των απόψεων των άλλων εμπλεκόμενων στην Πρακτική Άσκηση.

Η υλοποίηση των προτάσεων αυτών θα συντελέσει στην αναβάθμιση της Πρακτικής Άσκησης και τη μεγιστοποίηση της προσφοράς της στους φοιτητές.

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Χρήστος, (2002). *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων Δασκάλων (1828-2000)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βάμβουκας, Μιχαήλ (1988). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δασιού, Όλγα, Ευαγγέλου, Μαγδαληνή, Μητροπούλου, Ελένη, Μουταφίδου, Αναστασία, & Χατζηπαναγιώτου, Παρασκευή, (1995). 'Πρακτική άσκηση – Καταγραφή εμπειριών και απόψεων φοιτητών/τριών των Τμημάτων Π.Τ.Δ.Ε. και Φ.Π.Ψ. του Α.Π.Θ.: Δύο μελέτες περίπτωσης (case studies). Στο Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 22, 255-282.
- Ζαχαρενάκης, Κωνσταντίνος, (1994). 'Θεωρητική θεμελίωση, οργάνωση και λειτουργία της πρακτικής άσκησης των φοιτητών στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Κρήτης'. Στο Φιλίππου, Γιώργος & Καΐλα, Μαρία (Επιμ.), *Σχολική Εμπειρία. Θεωρία και Πράξη. Οργάνωση, Πειραματισμοί, Προβληματισμοί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Γ' έκδ.
- Καΐλα, Μαρία & Ανδρεαδάκης, Νίκος, (1994). 'Θεωρία και πράξη στην εκπαίδευση δασκάλων.- Στάσεις των φοιτητών του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αιγαίου απέναντι στη διδασκαλία Μαθηματικών και Ιστορίας κατά την πρακτική άσκηση'. Στο Φιλίππου, Γιώργος & Καΐλα, Μαρία (Επιμ.), *Σχολική Εμπειρία. Θεωρία και Πράξη. Οργάνωση, Πειραματισμοί, Προβληματισμοί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Γ' έκδ.
- Καψάλης, Αχιλλέας & Βρεττός, Ιωάννης, (1989). 'Άσκηση διδακτικών δεξιοτήτων με μικροδιδασκαλία: μια πρώτη προσπάθεια εφαρμογής'. Στο *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 11, 225-242.
- Κιτσαράς, Γεώργιος (2001²). *Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Κοσσυβάκη, Φωτεινή (2003). 'Το πρόβλημα της σχέσης θεωρίας και πράξης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: Το παράδειγμα της σχολικής πρακτικής'. Στο Κουτσοβάνου, Ευγενία, Βαγιανός, Γεωργιος, Παπαϊωάννου, Απόστολος, Γαληνέας, Ιωάννης, Παπαδοπούλου, Βάσια & Παπά, Μόνικα (Επιμ.), *Γνώσεις, Αξίες και Δεξιότητες στη Σύγχρονη Εκπαίδευση. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.
- Κυρίδης, Αργύρης, Παλαιολόγου, Νεκταρία & Αναστασιάδου, Σοφία, (2005). 'Η πρακτική άσκηση στα προγράμματα αρχικής κατάρτισης των υποψήφιων εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Ερευνητικά δεδομένα για τις απόψεις φοιτητών Παιδαγωγικής

- γικών Τμημάτων σχετικά με την πρακτική τους άσκηση'. *Επιστήμες Αγωγής*, 1, 127-143.
- Μετοχιανάκης, Ηλίας (2002). "Διδακτικές Ασκήσεις του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Κρήτης (Επίπεδο Ι)." Στο *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Ψυχοπαιδαγωγική τη Προσχολικής Ηλικίας*. Τόμ. Α'. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Μπίκος, Κωνσταντίνος, (1998). 'Προβλήματα και προοπτικές των Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών'. Στο *Νέα Παιδεία*, 85, 73-82.
- Ντολιοπούλου, Έλση, (2005). "Απόψεις μελλοντικών νηπιαγωγών για την πρακτική τους άσκηση: Η περίπτωση του Α.Π.Θ." *Ερευνώντας τον Κόσμο του Παιδιού*. 6, 89-102.
- Παπαδοπούλου, Βασιλική, (1999). *Παρατήρηση Διδασκαλίας: Θεωρητικό Πλαίσιο και Εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Παπακωνσταντίνου, Παναγιώτης, (1994). 'Πρακτική άσκηση των φοιτητών στα Παιδαγωγικά Τμήματα: Η μετασχηματιστική συμβολή της έρευνας'. Στο Φιλίππου, Γιώργος & Καΐλα, Μαρία (Επιμ.), *Σχολική Εμπειρία. Θεωρία και Πράξη. Οργάνωση, Πειραματισμοί, Προβληματισμοί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Γ' έκδ.
- Σταμέλος, Γιώργος, (1999). *Τα Πανεπιστημιακά Παιδαγωγικά Τμήματα. Καταβολές-Παρούσα κατάσταση-Προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ταρατόρη, Ελένη, (1991) 'Η εφαρμογή των μικροδιδασκαλιών στην εκπαίδευση των υποψήφιων εκπαιδευτικών'. Στο *Σχολείο και Ζωή*, 11, 379-384.
- Ταρατόρη, Ελένη & Κουγιουρούκη, Μαρίνα, (2001). 'Η προκαταρκτική διδασκαλία ως κομβικό σημείο στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Αποτελέσματα έρευνας.' Στο Ουζούνης, Κ. και Καραφύλλης, Α. (Επιμ.), *Ο Δάσκαλος του 21^{ου} Αιώνα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρακτικά Συνεδρίου*. Π.Τ.Δ.Ε.-Δ.Π.Θ., Ξάνθη: Σπανίδης.
- Τσιάκαλος, Γιώργος, (1986). "Σύζευξη θεωρίας και πράξης στα Παιδαγωγικά Τμήματα". Στο Ηλιού, Μαρία, (Επιμ.), *Προσχολική Αγωγή και Κατάρτιση Νηπιαγωγών. Πρακτικά Παιδαγωγικού Συμποσίου*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Φιλίππου, Γιώργος & Καΐλα, Μαρία (Επιμ.), (1994). *Σχολική Εμπειρία. Θεωρία και Πράξη. Οργάνωση, Πειραματισμοί, Προβληματισμοί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Γ' έκδ.
- Χατζηδήμου, Δημήτριος, (2000). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Θέσεις, Αντιθέσεις και Προβληματισμοί*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη. Β' έκδ.
- Χατζηδήμου, Δημήτριος, (1997). *Η Μικροδιδασκαλία στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών. Μια Θεωρητική και Εμπειρική Προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Χρυσαφίδης, Κώστας, (1994). 'Ο ρόλος του εκπαιδευτικού της πράξης στις πρακτικές ασκήσεις των φοιτητών'. Στο Φιλίππου, Γιώργος & Καΐλα, Μαρία (Επιμ.), *Σχολική Εμπειρία. Θεωρία και Πράξη. Οργάνωση, Πειραματισμοί, Προβληματισμοί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Γ' έκδ.

Abstract

In this paper we present the results of a research conducted to examine the future Kindergarten teachers' views about their practical exercise. For the purpose of this research we used questionnaire with Likert's scale of five gradations. The main results of research showed that the future Kindergarten teachers: a) evaluate their practical exercise as a very

important part of their education and b) suggest that the time spent on practical exercise must be increased and the contribution between University students and University professors must be extended.

Βασίλειος Οικονομίδης

Λέκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης
Πανεπιστημιούπολη Γάλλου

Ρέθυμνο 74100

τηλ: 28310- 77657, 28210-51868, κιν. 697-4324979

e-mail:vasoikon@edc.uoc.gr, e-mail:vasoikon@yahoo.com